

Студентські наукові записки. Серія “Політичні науки”. Матеріали конференції: “Перспективи та загрози демократії у постпомаранчевий період в Україні”. – Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2010. – Вип. 4. – 150 с. – С.84-97.

Рибак Галина Вікторівна,

студентка Національного університету “Острозька академія”, спеціальності “політологія”

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПРЕЗИДЕНТСТВА В. ЮЩЕНКА

У статті з’ясовано особливості розвитку політичного режиму в Україні в період президентства В. Ющенко (на основі аналізу критеріїв для оцінки демократичності посткомуністичних країн, запропонованих громадською організацією “Freedom House”). Та розкрито основні проблеми та перешкоди на шляху України до консолідованої демократії.

Ключові слова: політичний режим, “перехідний” режим, “гібридний” режим, демократизація.

Трансформація недемократичних режимів і перехід до демократії сьогодні є однією з найпоширеніших та найістотніших складових світового політичного процесу в Центральній-Східній Європі та на теренах колишнього СРСР. За цей час як політичною теорією, так і політичною практикою накопичено значний досвід успіхів і помилок на цьому шляху. Компаративний аналіз світової практики демократизації дозволяє визна-чати як каталізatori, так і гальмівні фактори цих процесів, що особливо актуально в пошуку власного українського шляху розбудови демократії. Причому притаманна для деяких країн Європи “лінійність” трансформаційного процесу (Польща, Чехія, Угорщина) виявилася абсолютно непри-таманною для решти країн регіону. У тому числі й для України.

На сьогодні в Україні відбуваються складні та суперечливі аспек-ти побудови демократичного суспільства та удосконалення механізмів функціонування демократичної системи держави. Процеси, які відбу-ваються, постійно обговорюються вченими, експертами та представ-никами громадських організацій. Однак досить гостро відчувається відсутність системного аналізу подій, об’єктивних оцінок, які давали б змогу відстежувати динаміку розвитку ситуації в Україні. Очевидно, що потрібне системне і регулярне осмислення ситуації в Україні, на основі чітко виокремлених критеріїв.

Мета нашої статті з’ясувати особливості розвитку політичного ре-жиму в Україні в період президентства В. Ющенко на основі аналізу

© Рибак Галина Вікторівна, 2010

критеріїв демократичності посткомуністичних країн (запропонованих громадською організацією “Freedom House” (“Дім Свободи”). Дана проблематика активно досліджується в українській політичній думці. Вже із середини 1990-х років українські дослідники В. Полохало та О. Дергачов завели дискусію з визначення типу політичного режиму в Україні. Добре розкрито питання трансформації політичного режиму у статтях таких дослідників як А. Колодій, В. Полохала, О. Фісуна, Г. Шипунова, Ю. Мацієвського та інших.

Однак, разом із тим, потреба в ґрунтовному аналізі розвитку та функціонуванні політичного режиму в Україні залишилася актуальною. Це пов’язано із постійними змінами, які відбуваються в нашій державі (“помаранчева революцію”, прихід до влади нових сил), нелінійністю процесів демократизації. Питання ж особливостей політичного режиму у період президентства В. Ющенка взагалі ще не знайшло належного висвітлення у наукових доробках вітчизняних та іноземних вчених.

Перш ніж розглядати основні складові політичного режиму, його різновиди і особливості модифікацій, з’ясуємо, який зміст вкладають в це поняття у сучасній науці.

В науковій літературі виділяють два підходи для пояснення категорії “політичного режиму”: політико-правовий (інституційний) та соціологічний [15, с. 283-284]. У першому випадку значна увага приділяється формально-юридичним, процедурним характеристикам здійснення влади, в другому – її соціально-культурним традиціям та особливостям взаємовідносин держави та суспільства.

Такі дослідники, як Г. О’Доннел і Ф. Шміттер, зазначають, що “режим – це сукупність явних або прихованих структур, які визначають форми і канали доступу до провідних урядових посад, а також характеристики діячів, які вважаються для цих структур відповідними або невідповідними, використовуваними ними ресурси і стратегії в цілях отримання бажаного призначення”.

Сучасний французький політолог Ж.-Л. Кермон, поглибивши поняття політичного режиму, визначив його як “сукупність елементів ідеологічного, інституційного і соціологічного порядку, які сприяють формуванню політичної влади даної країни на певний період” [21, с. 166].

В ширшому розумінні можемо трактувати “політичний режим” як систему засобів і методів здійснення політичної влади.

У вітчизняній науковій літературі наявна досить велика кількість означень політичного режиму, який був встановлений в Україні в період президентства Л. Кучми. Та все ж більшість дослідників визначали його як “перехідний” і сходились на думці, що він уже не тоталітарний, але ще й не демократичний.

Так, український дослідник В. Полохало започаткував дискусію щодо недемократичної спрямованості політичного режиму періоду 1991-2004 рр. в Україні і запропонував розглядати його як неототалітарний [16, с. 16-17].

Також політичний режим в Україні того періоду визначали як "неопатримоніальний" (С. Шуляк) [25, с. 118-127]; "олігархічний" (Г. Коржов) [9, с. 103-117]; "гібридний" (Г. Шипунов) [24]; неототалітарний (В. Полохало) [16, с. 16-17], (С. Лінецький) [12,192]; "делегативну демократію" (П. Кубічек); "гібридна держава із змагальним державним авторитаризмом" (Т. Кузьо) [11]. Це говорить про те, що як серед зарубіжних так і серед українських науковців небуло єдності в розумінні сутності політичного режиму нашої держави.

Після 2004 р. багато хто сподівався, що президентство В. Ющенко стане однією з чергових "хвиль" у напрямку до демократичних стандартів. Та "помаранчева революція" хоча певною мірою і "випрямила" шлях суспільства до ринку і демократії, який був сильно викривлений в останній період "кучмівського владарювання", але, всеодно, українську демократію важко назвати консолідованою.

Тому вивчення політичного процесу зазначеного періоду та формулювання відповідей на питання про особливості трансформації режиму, про аспекти, в яких відбулася позитивна динаміка, про сфери, де зміни фактично не відбулися і є актуальною проблемою для нашого дослідження.

Пропонуємо, аналізуючи політичний режим в період президентства Ющенко В., взяти за основу критерії, визначені громадською організацією "Дім Свободи" для характеристики політичного режиму перехідних країн. Ключовими критеріями для цього аналізу є рівень демократизації та верховенство права. Перший критерій вимірюється шляхом оцінки виборчого процесу, громадянського суспільства, незалежних ЗМІ та державного врядування (з 2005 р. місцеве та національне окремо). Верховенство права оцінюється за допомогою визначення рівня незалежності судової системи, а також рівня корупції. Рейтинг та показник країни визначається за 7-бальною шкалою, де 1 відповідає стабільній, усталеній демократії, а 7 – автократії, де немає жодних можливостей для висловлення опозиційної думки". Між ними є проміжні стадії, наприклад, 3 – "демократія з певними ознаками стабілізації", 4 – "перехідні / гібридні режими", 5 – "автократії, де є певні можливості для висловлення опозиційної думки" [26].

Як відомо, Україна належить саме до таких перехідних посткомуністичних суспільств. Зупинимось детальніше на першому критерії і його складових.

Рівень демократизації.

Оцінка виборчого процесу. За результатами “Дому Свободи” оцінка виборчого процесу в Україні покращилась у 2007-2008 рр. до 3 (2004 р. – 4,25). Однак в 2009 р. спостерігаємо деяке підвищення її до 3,5 [26].

Дійсно, протягом 2005–2009 рр. в Україні відбулися суттєві зрушення у напрямку до приведення національного виборчого та суміжного законодавства і практики його застосування у відповідність до стандартів демократичних, чесних і прозорих виборів. За результатами президентських виборів 2004 р. в новій редакції було прийнято Закон “Про вибори народних депутатів України”, що врахував як практичний досвід президентської виборчої кампанії, так і низку рекомендацій Бюро демократичних інституцій і прав людини ОБСЄ за результатами виборів глави держави. Вже в 2006 р. Верховний представник Європейського Союзу з питань зовнішньої політики і політики безпеки Хав’єр Солана привітав народ України із проведенням 26 березня того ж року вільних і чесних виборів до Верховної Ради відповідно до міжнародних стандартів демократичних виборів. За його словами, ці вибори встановили нові стандарти, за якими Україна має творити своє майбутнє [14].

Окрім того, у 2006–2007 рр. було ухвалено Закон “Про Державний реєстр виборців” (22.02.2007 р.), внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України в частині відповідальності за порушення виборчих прав громадян (23.02.2006 р.). Також було розпочато активну роботу над уніфікацією виборчого законодавства, удосконаленням територіальної організації виборів, підвищенням рівня підготовки членів виборчих комісій до роботи у складі відповідних комісій.

Проте, посилення політичного протистояння як в межах парламенту, так і між урядом та главою держави, призвело до прийняття деяких законів, які навряд чи можна вважати кроком вперед у напрямку розвитку законодавства, що регламентує встановлений порядок народного волевиявлення. Зокрема, Закон “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України”, від 21 серпня 2009 р. Положення останнього неоднозначно оцінювалися політиками та експертами. Одні (насамперед, його ініціатори та окремі експерти) вбачали у Законі деякі позитивні нововведення, частина з яких (скасування використання відкріплених посвідчень, закріплення специфічної процедури встановлення результатів виборів, судового та позасудового оскарження рішень, дій та бездіяльності, пов’язаних з виборами) розглядалася як раціональна відповідь на практичні проблеми, які виникли під час останніх президентських виборів. Але все ж таки переважна більшість фахівців

критично оцінює зміст нового виборчого законодавства. І, головне, ряд серйозних застережень до Закону висловила Венеціанська комісія.

Громадянське суспільство.

За даними дослідження “Дому Свободи” оцінка розвитку громадянського суспільства в Україні значно покращилася від 4,75 балів у 1998 р. до 3,00 балів у 2005 р. та 2,75 балів у 2006, 2007 та 2008 рр. поспіль. Саме за напрямом “громадянське суспільство” Україна продемонструвала найбільший поступ та, відповідно, показала найкращий рейтинг. При цьому застосовувались наступні критерії визначення вказаного рейтингу розвитку громадянського суспільства: кількісне зростання неурядових організацій (НУО), їх організаційна спроможність та фінансова стабільність, правове та політичне оточення в якому вони функціонують; розвиток незалежних професійних спілок; участь груп захисту інтересів у політичному процесі [26].

Зупинимось детальніше на функціонуванні громадського (“третього”) сектору, який охоплює сукупність неурядових організацій (НУО). Що стосується кількісного зростання неурядових організацій, то позитивна динаміка цього процесу спостерігається за показниками реєстрації громадських об’єднань (за даними Державного комітету статистики, станом на 1 січня 2009 р. в Україні зареєстровано: громадських організацій та їх осередків – 59321 (у 2006 р. було 46682); профспілок та їх місцевих об’єднань – 22678 (у 2006 р. – 15639); благодійних організацій – 11660 (у 2006 р. – 9590) [1].

Проте, на думку експертів, більшість зареєстрованих в Україні організацій продовжують існувати лише формально, або функціонують епізодично. За різними оцінками активні і постійно діючі громадські організації становлять лише 8-9 % від їх загальної кількості в Україні, або біля п’яти тисяч організацій.

Що стосується організацій із міжнародним та всеукраїнським статусом, то на початок 2008 р. в Україні діяло 2819 об’єднань громадян, що були легалізовані Міністерством юстиції України (збільшення порівняно з 2006 р. на 8,6 % та з 1996 р. у 2,7 рази), з них – 2678 громадських організацій (відповідно 95 % у загальній кількості громадських об’єднань). Із загальної кількості легалізованих об’єднань громадян 2227 організацій мали всеукраїнський статус, 592 – міжнародний статус (відповідно 79 % та 21 %) [19].

Суттєвим позитивним чинником, що має сприяти відкритості у діяльності організацій громадянського суспільства та інформування про неї громадян, стало відкриття Міністерством юстиції України у березні 2009 р. на своєму веб сайті “Єдиного реєстру громадських формувань” [5].

В Україні все ще діє неефективна структура фінансування громадських організацій, в якій частина коштів, що надходить від приватних вітчизняних та іноземних донорів становить 73 %, а фінансування з боку держави – лише 2 % [2].

Серйозною проблемою залишається те, що українці, в цілому, все ще досить низько оцінюють ефективність інститутів громадянського суспільства та недостатньо уявляють можливості їх реального застосування. Кількість тих, хто не довіряє громадським організаціям, протягом тривалого часу перевищувала кількість тих, хто їм довіряє. За даними Інституту соціології НАНУ, негативний баланс довіри до громадських організацій фіксувався у сталому значенні середнього балу індексу довіри (за 5-ти бальною шкалою) – 2,4 бала у 2004, 2005 та 2006 рр. І лише у 2008 р. ситуація змінилася – вперше, кількість тих, хто довіряє громадським організаціям перевищила кількість тих, хто їм не довіряє. Середній бал індексу довіри до громадських організацій склав 2,6 бали [23]. Однак, цей показник все ще залишається досить низьким, а, отже, несприятливим для подальшого розвитку громадянського суспільства.

Незалежність засобів масової інформації (ЗМІ). За результатами “Дому Свободу” оцінка незалежних ЗМІ значно покращилася від 5,25 балів у 2001 р. до 4,75 балів у 2005 р. та 3,5 балів у 2008 та 2009 рр. Однак вони і досі не відповідають міжнародним демократичним стандартам [26].

Зазначимо, що це один з найважливіших показників демократичності режиму у період президентства В. Ющенка. Загалом законодавча база є доволі прогресивною та забезпечує основні права ЗМІ та журналістів на збір та подачу інформації, а суспільства – на її отримання. Втім, збереглися у законодавстві щодо медіа низка прогалин, які мають негативний вплив на розвиток інформаційної сфери та медіа. Зокрема, це відсутність прозорості у справі медіа власності. Нині ця проблема породжує непорозуміння щодо зв'язку власників з редакційною політикою видань та створює можливості монополізації на медіа-ринку [4].

Залежність діяльності журналістів від тиску власників медіа є на сьогодні головним видом залежності та тиску. Власники або їх представники мають визначальне слово у коригуванні як редакційної політики, так і кадрової політики у ЗМІ. Журналісти беззастережно виконують вказівки власників ЗМІ та менеджерів через страх втратити роботу. Тиск власників на журналістів 2009 р. зріс. Він проявляється через редакційну політику, роботу топ-менеджерів, створення корпоративної атмосфери лояльності.

Проте держава також може здійснювати непрямий тиск на медіа через різні органи, які мають контрольні функції у сфері медіа, зокрема

йдеться про Національну комісію з питань моралі, Національну раду з питань телебачення та радіомовлення, Держтелерадіо, в підпорядкуванні якого державні регіональні телерадіокомпанії. Окрім того, є факти здійснення тиску на медіа місцевими чиновниками (наприклад, у березні 2009 р. розгорівся конфлікт довкола Дніпропетровської ОДТРК – творчий колектив цієї компанії заявив, що зазнає тиску з боку голови облادміністрації Віктора Бондара та інших чиновників ОДА, які начебто “диктують їм умови подачі того чи іншого сюжету, в телефонному режимі перевіряють тексти”).

Робота журналістів в умовах напівсвободи (зокрема під тиском власників та економічної ситуації, що погіршується) не сприяє утвердженню професійної етики та професійних стандартів. Особливо слід зазначити таке явище, як поширення замовних матеріалів (“джинси”). Можна констатувати, що цінності журналістського середовища деградували ще більше, ніж у 2002-2004 рр. ЗМІ усе ближче до межі, коли в медіа буде багато піарників, рекламистів, пропагандистів, однак не буде журналістів у тому сенсі, у якому існує ця професія у демократичних суспільствах. Дуже слабка і не впливова Комісія з журналістської етики. Її висновки та рішення у конфліктних ситуаціях, на жаль, не є авторитетними для всіх без винятку в журналістському середовищі. Тобто середовище не має такого безсумнівного морального авторитету, оцінкам якого воно може довіряти [4].

У липні 2008 р. Фонд “Демократичні ініціативи” провів опитування журналістів стосовно їхньої оцінки стану свободи слова в Україні. Цікаво, що саме медіа, на думку опитаних, стали частиною політичного конфлікту, бо належать власникам їх різних політичних груп та готові за гроші продати будь-яку інформацію. Досить високо журналісти оцінили стан свободи слова – 6,64 за 10-бальною шкалою. На думку абсолютної більшості журналістів, у ЗМІ досить часто представлені різні точки зору – як влади, так і опозиції. Водночас жоден з опитаних журналістів не вважав, що свобода слова в Україні вже невідворотна. Переважала точка зору, що у свободи слова добрі перспективи, але є і певні вияви тиску (найбільша загроза для ЗМІ – тиск грошей, відсутність власної позиції, продажність) [20].

Критерій демократичності врядування. З 2005 р. цей критерій окремо використовується щодо місцевого та національного врядування. Під категорією “національне демократичне врядування” оцінюється демократичний характер та стабільність органів влади національного рівня; незалежність, ефективність та підзвітність законодавчої та виконавчої гілок влади; демократичний контроль за армією та службою безпеки.

“Місцеве демократичне врядування” оцінюємо за показниками рівня децентралізації влади; повноважень органів місцевого самоврядування та спроможності їх реалізовувати, системи та практики їх обрання; прозорості діяльності та підзвітності місцевих властей.

Оцінка національного демократичного врядування для України протягом досліджуваного періоду – 2005 р. – 5; 2006 р. – 4,5; 2007 та 2008 рр. – 4, 75; 2009 р. – 5 [26].

Як бачимо, не сталося в роки президентства В. Ющенка “прориву” також по цій лінії. Вже перші його призначення на відповідальні державні посади викликали, щонайменше, подив багатьох експертів та незадоволення громадян, які ще більше посилювалися першими скандалами у владі (звинувачення у корупції на адресу П. Порошенка, Д. Жванії та ін.).

Аж ніяк не можна назвати прозорою процедуру призначення багатьох високопосадовців. Критеріями став не професіоналізм, а скоріше, вклад у перемогу В. Ющенка на виборах (у першу чергу – матеріальний, тому що чимало “командирів майдану” так і не дочекалися подяки у вигляді посад). Не були започаткові також системні реформи системи державного управління, які дуже гостро назріли. Роздутий чиновницький апарат не зменшився, а, навпаки, зріс майже на третину. Причому, якість управлінських рішень аж ніяк не зросла. У результаті – бюрократична машина вже вкотре взяла своє у суспільства. Період президентства В. Ющенка був також чи не апогеєм політичної відповідальності, як законодавчої, так і виконавчої.

Місцеве демократичне врядування протягом 2005–2009 рр. оцінювалося в 5, 25 балів [26]. Подібним чином розвивалась також ситуація в управлінському апараті на регіональному та місцевому рівнях. Як особи, які стали до керма влади, так і управлінські процедури не набували якісно нового змісту. Гучно проанонсована адміністративно-територіальна реформа, спрямуванням якої мала б стати оптимізація функцій органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування так і не була впроваджена.

Ми не пам’ятаємо також жодної ініціативи глави держави, спрямованої на забезпечення реальної самостійності органів місцевого самоврядування. Одна з найважливіших інституцій демократії так і залишилася “бідною пасербицею” перед державним апаратом. Ще одним аспектом відриву місцевого врядування від демократичних стандартів стало, на нашу думку, запровадження пропорційної системи на виборах до місцевих рад. Депутати отримали повну незалежність від виборців. Відстоювати інтереси територіальних громад, таким чином, не стало кому.

Незалежність судової системи. За “Домом Свободи” рейтинг України в рамках судової незалежності в період 2004–2005 рр. погіршувався,

відповідно з 2005 – 2006 рр. з 4,25, 2007 р. – 4,5, 2008 р. – 4, 75 до 5 у 2009 р. [26].

Гострота проблем у сфері судової системи цілком очевидна. Судова гілка влади, що має бути основним гарантом дотримання законності у суспільстві, як свідчать результати соціологічних опитувань, має низький рівень довіри серед широкої громадськості [18]. Реформування судової системи сьогодні – одне із пріоритетних суспільних завдань, не розв’язавши яке, суспільство не зможе просуватися шляхом демократії. Центр “Демократичні ініціативи” на замовлення проекту Агентства США з міжнародного розвитку (АМР США) “Україна: верховенство права” в період з 22 грудня 2006 р. до 22 січня 2007 р. провів опитування журналістів, присвячене темі ставлення журналістів до судової реформи в Україні та висвітленню цих проблем у ЗМІ (опитано 207 журналістів, що працюють у сфері суспільно-політичної тематики, з різних регіонів, різних видів ЗМІ). Абсолютна більшість опитаних журналістів (84%) вважає, що реформування судової системи в Україні – одне із пріоритетних завдань суспільства (водночас, на думку більшості журналістів (72%), у сфері судової реформи реально нічого не робиться).

Найбільш часто у ЗМІ з’являються публікації щодо конкретних судових справ (70%), негативні матеріали про суддів (35%) і вкрай рідко чи зовсім не з’являються просвітницькі матеріали стосовно роботи судової системи та її проблем в Україні (3%) та обговорення напрямів реформування судової системи (6%). У ЗМІ представлено значно більше негативних матеріалів щодо судової системи (67%), ніж позитивних (6%). В очах представників мас-медіа українська судова система має вкрай непривабливий вигляд. Журналісти впевнені (95%), що громадяни або зовсім, або переважно не довіряють судовій системі, яка, власне, на це і заслуговує, бо має серйозну проблему – корупцію (так вважають 99% журналістів). Головною формою корупції у судах журналісти (97%) назвали – хабарництво, підкуп [18].

Як бачимо, сьогодні судова система України продовжує перебувати в кризі. Серед проблем, які визнаються на центральному рівні, – поширена упередженість і непрозорість у прийнятті рішень, а також невідзначеність деяких процедурних питань, низька заробітна плата суддів, неефективне виконання судових рішень, що ставить під сумнів незалежність судів. Судова система потерпає від браку коштів і фахівців, що є причиною неефективності й корумпованості судів і підвищує їхню залежність від виконавчої влади. У громадськості виникають сумніви не тільки у професійних, а й у моральних якостях багатьох суддів.

Однією з найнагальніших потреб регіонального судочинства є невиконання рішень судів. Можливість отримати якісну юридичну кон-

сультатію наразі мають не всі охочі. Ці та інші фактори призводять до падіння рівня довіри до суду з боку громадян [22].

Корупція. За результатами “Дому Свободи” корупція залишається найбільш нездоланим явищем для України. Загалом спостерігаються незначні зміни – 2002 р. оцінка 6.0 та протягом 2004 – 2009 рр. – без будь-яких зрушень -5,75 [26]. Така ситуація становить головну загрозу соціально-економічному розвитку країни. Загалом організація серед основних факторів корупції виділяє – відсутність політичної волі для боротьби з корупцією, високий вплив олігархічних груп на прийняття рішень, неефективність судової системи, а також відсутність громадського контролю над доходами та видатками вищих посадових осіб. Найчастіше прояви корупції зустрічаються в судовій системі (за даними опитування про корупцію більшість адвокатів та прокурорів вважають, що корупція поширена на усіх стадіях судових процесів, серед респондентів 19% на собі “пережили” корупцію, а 67% опитаних вважають, що держава не робить ніяких зусиль у напрямку зміни такої ситуації), в навчальних закладах (в національному дослідженні 2008 р. про корупцію у ВНЗ – прийом вступних іспитів був визнаний найбільш корумпованим етапом навчального процесу).

У 2009 р. було здійснено аналітичне дослідження Центром політико-правових реформ та соціологічне опитування, проведене Фондом Демократичні ініціативи. Дослідження проводилося в рамках антикорупційного проекту UPAC Ради Європи та Європейського Союзу. Метою опитування населення України було вивчення загального ставлення населення до питань корупції, виявити поширеність цього явища загалом та у сфері надання населенню адміністративних послуг зокрема.

Дослідження громадської думки засвідчило, що сприйняття поширеності корупції в Україні має дуже високі показники і, порівняно з 2004 р., оцінка рівня корупції як “дуже високого” зросла. У травні 2004 року 32% вважали рівень корупції в Україні дуже високим і ще 38% – високим; у березні 2009 р. 46% визначали рівень корупції в Україні як дуже високий і ще 33% – як високий.

Населення звикло розглядати корупцію як вже звичне явище: так вважають 83% опитаних (у 2003 р. цей відсоток був практично таким самим – 85%). Абсолютна більшість населення (82%) вважає, що у корупції винні насамперед керівники органів влади (85% у 2003 р.). Так само абсолютна більшість (79%) певна, що чим суворішим буде покарання чиновників за корупцію, тим менше корупційних діянь чинитиметься (69% у 2003 р.). За останній рік, згідно з результатами опитування, довелося давати хабарі (надавати вимушені послуги чи дарунки)

28% населення. Серед підприємців цей відсоток істотно вищий – 48%. Населення давало хабарі переважно у медичних закладах (17%), у навчальних закладах (7%), у ДАІ (6%), у міліції (2%).

Варто також звернути увагу на проблеми діяльності влади. Зокрема, очевидно, що в Україні відсутня цілеспрямована антикорупційна політика. Окремі заходи, які вживаються, не мають ані належної скоординованості, ні політичної підтримки. Велика кількість рекомендацій та проєктів рішень підготовлених органами влади, неурядовими організаціями, проєктами міжнародної технічної допомоги, залишаються нерезалізованими. Законопроекти, навіть потрапляючи до Верховної Ради, не здобувають підтримки більшості.

Проблема корупції належить до числа пріоритетних для України, і повинна щодня перебувати в полі зору. При цьому в антикорупційній політики в Україні є серйозні шанси на успіх, адже надзвичайно позитивним є істотне зменшення переконаності громадян, що при вирішенні більшості питань в органах влади потрібно давати хабарі (якщо у 2003 р. таку думку підтримували 72,5 % опитаного населення, то у 2009 р. – 53,8%). Очевидно, що така тенденція є досить позитивною [10].

Як бачимо, загальна середня оцінка по досліджуваних критеріях для України (за “Домом Свободи” на 2009 р.) – 4,39 (відповідно 2005 р. – 4,5, 2006 р. – 4,2, 2007-2008 рр. – 4,25), що говорить про незмінність перехідного, гібридного режиму в нашій державі.

На основі проведеного аналізу, ми погоджуємось з висновками організації, щодо незмінності політичного режиму в період президентства В. Ющенка. Тобто політичний режим лишився на такому ж якісному рівні як і в період президентства Л. Кучми.

Також можемо стверджувати, що на шляху демократизації в Україні за останні роки відбулися лише деякі зрушення в сферах свободи слова, становлення незалежних ЗМІ, громадянського суспільства, відкритості політичного процесу тощо. На наш погляд, політичний режим в Україні можна охарактеризувати лише як частково демократичний.

В Україні продовжують існувати такі протиріччя та невіршені питання, які на даному етапі значно ускладнюють процеси переходу до демократії і ставлять під сумнів їх успішне завершення у найближчій перспективі. Серед них можна виділити такі: неефективність та непрозорість діяльності судової системи, інструменти впливу громадянського суспільства на владу існують лише формально, жодний уряд не здійснив потрібних суспільству реформ, не працював за стандартами публічної політики, не запровадив демократичної системи ухвалення рішень, маємо високий рівень корупції. Більшість загальнонаціональних

медіа-ресурсів належить великим фінансовим і промисловим групам. Цей фактор і визначає позицію засобів інформації, особливо у вирішальних для країни справах. Багато регіональних телеканалів, радіостанцій і газет перебувають у руках місцевої адміністрації, яка майже завжди чинить на них тиск. Процес створення громадського телебачення зупинився. Ідеологічно упереджені російськомовні ЗМІ переважають на ринку. Пересічну людину позбавлено можливості самостійно оцінювати політичні й економічні реалії.

Як наслідок, вільна політична конкуренція вийшла за правові рамки й призводить до ерозії демократії та верховенства права. Зараз перед країною постає нагальна проблема консолідації суспільства, недопущення його дезінтеграції по лінії тих розколів, що склалися історично і штучно поглиблюються окремими політичними силами.

Передбачити напрямки подальшої еволюції політичного режиму сучасної України досить складно, тому що характер цієї еволюції залежать від дуже великої кількості факторів, які в умовах президентства В. Януковича залишаються непередбачуваними.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бистрицький Є. Передчуття громадянського суспільства. [Електронний ресурс] – Режим доступу до матеріалів: <http://www.dt.ua/1000/1550/61107/> – Назва з екрану. – Заголовок з екрану.

2. Вінніков О. Фінансування організацій громадянського суспільства (ОГС) в Україні [Текст] // Пріоритети розвитку громадянського суспільства України. / М. Лациба, О. Вінніков, Л. Сідельнік, Д. Український; Український незалежний центр політичних досліджень. – К., 2008.

3. Голосов Г. В. Сравнительная политология [Текст]. – Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – Изд-во Европ. ун-та в С.-Петербурге, 2001. – 368 с.

4. Експерти: Українські медіа – на боці ворогів громадянського суспільства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://dif.org.ua/ua/press/dtyjt>. – Назва з екрану.

5. Єдиний реєстр громадських формувань [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.minjust.gov.ua/0/unitarylist/>. – Заголовок з екрану.

6. Карозерс Т. Конец парадигмы транзита [Текст] // Политическая наука. Политическое развитие и модернизация: Современные исследования: Сб. науч. тр. / РАН ИНИОН – М., 2003. – № 2. – С. 42-65.

7. Кількість об'єднань ЄДРПОУ за галузями економіки та організаційно-правовими формами господарювання станом на 1 січня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/edrrou_u/opfg/ks_za_opf0109.htm – Назва з екрану.

8. Колодій А. До питання про політичний режим в Україні [Текст] // Сучасність. – 1999. – №7-8. – С. 84-96.

9. Коржов О. Олігархічна природа сучасного політичного режиму в Україні [Текст] / Наукові записки. Серія “Політичні науки”. ”Демократичний транзит в Україні: підсумки електорального циклу 2004-2007” – Острог: Вид-во Національного університету “Острозька академія”. – Випуск 3. - 2008. – С.103-117.

10. Корупція в Україні – 2009: результати соціологічного та аналітичного дослідження корупційних ризиків в публічній адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://dif.org.ua/ua/press/hjk> – Назва з екрану.

11. Кузьо Т. Десять свідчень того, що Україна неорадянська держав [Електронний ресурс] – Режим доступу до матеріалів: <http://www.pravda.com.ua>. – 25 березня. 2004 р. – Назва з екрану.

12. Лінецький П. Політичний режим в Україні (1991-1997) [Текст] // Політологія. Посібник для студентів вузів / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. – К.: Академія. – С. 192

13. Мацієвський Ю. Між авторитаризмом і демократією: політичний режим в Україні після “Помаранчевої революції” [Електронний ресурс] – Режим доступу до матеріалів: http://www.democracy.kiev.ua/publications/collections/conference_2006/section_1/Matsievsky – 21 листопада 2008 р. – Назва з екрану.

14. Оцінка виборчого процесу в Україні іноземними спостерігачами, політологами та експертами [Електронний ресурс]. – Заяви та коментарі офіційних осіб зарубіжних країн щодо позачергових парламентських виборів в Україні 30 вересня 2007 року. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/news/detail/7725/htm> Nations in Transit 2009. Country Reports [Elektronik resourse]. – Mode of acces: <http://www.freedomhouse.org/uploads/nit/2009/Ukraine-fnal/pdf> – Title from the screen.

15. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник [Текст] / За ред. проф. Кирилюка Ф. М. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 704 с.

16. Полохало В. Неототалітарні трансформації посткомуністичної влади в Україні. Матеріали дискусії відкритого засідання Київського міжнародного клубу “Політична думка” [Текст] // Політична думка. – 1998. – №3. – С. – 16-17. Полохало В. Політологія посткомуністичних суспільств в Україні та Росії [Текст] // Політична думка. – 1998. – №2. – С. 17-18.

17. Публічна дискусія “Реформа судової системи: чи здійснюється вона і хто про це знає?” [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://dif.org.ua/ua/press/juip> – Назва з екрану.

18. Розвиток громадянського суспільства в Україні: відповідність стандартам Ради Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May2009/14.htm> – Назва з екрану.

19. Сучасна політична криза і медіа: опитування журналістів. [Електро-

ний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://dif.org.ua/ua/press/ldkb> – Назва з екрану.

20. Теория политики. Учебное пособие [Текст] / Под. Ред. Б. А Исаева. – СПб.: Питер, 2008. – 464 с.

21. Україна: рік після виборів. Моніторинг регіонів [Текст] / За заг. ред. Когута І.О.; Лабораторія законодавчих ініціатив. – Київ-Львів. Видавництво “Мс”, 2007. – 336 с.

22. Українське суспільство 1992-2008. Соціологічний моніторинг [Текст] / За ред. Ворони В., Шульги М. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2008. – С. 530.

23. Шипунов Г. Гібридні політичні режими як феномен суспільно-політичної трансформації пострадянських країн (на прикладі України, Росії та Білорусі) [Електронний ресурс] : матеріали конференції. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.dep.kiev.ua/confer/Conference/Shipunov.html> – 20 грудня 2008 р.– Назва з екрану.

24. Шуляк С. Політико-режимний розвиток “постреволюційної” України крізь призму теорії неопатримоніалізму” [Текст] / Наукові записки. Серія “Політичні науки” / Демократичний транзит в Україні: підсумки електорального циклу 2004-2007” – Острог: Вид-во Національного університету “Острозька академія”. – Випуск 3. - 2008. – С.118-127.

25. Nations in Transit 2009. Country Reports [Elektronik resourse]. – Mode of acces: <http://www.freedomhouse.org/uploads/nit/2009/Ukraine-fnal/pdf> – Title from the screen.